

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

20 martie 2018 *

„Trimitere preliminară – Directiva 2003/6/CE – Manipulări ale pieței – Sanțiuni – Legislație națională care prevede o sancțiune administrativă și o sancțiune penală pentru aceleași fapte – Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene – Articolul 50 – Principiul *ne bis in idem* – Natura penală a sancțiunii administrative – Existența aceleiași infracțiuni – Articolul 52 alineatul (1) – Restrângeri impuse principiului *ne bis in idem* – Condiții”

În cauza C-537/16,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație, Italia), prin decizia din 20 septembrie 2016, primită de Curte la 24 octombrie 2016, în procedura

Garlsson Real Estate SA, în curs de lichidare,

Stefano Ricucci,

Magiste International SA

împotriva

Commissione Nazionale per le Società e la Borsa (Consob)

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul K. Lenaerts, președinte, domnul A. Tizzano, vicepreședinte, doamna R. Silva de Lapuerta și domnii M. Ilešič, T. von Danwitz (raportor), A. Rosas și E. Levits, președinți de cameră, domnii E. Juhász, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, S. Rodin și F. Biltgen, doamna K. Jürimäe și domnii C. Lycourgos și E. Regan, judecători,

avocat general: domnul M. Campos Sánchez-Bordona,

grefier: domnul R. Schiano, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 30 mai 2017,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Garlsson Real Estate SA, în lichidare, pentru domnul Ricucci, precum și pentru Magiste International SA, de M. Canfora, avocat;

* Limba de procedură: italiana.

- pentru Commissione Nazionale per le Società e la Borsa (Consob), de A. Valente, de S. Providenti și de P. Palmisano, avocați;
- pentru guvernul italian, de G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de G. Galluzzo și de P. Gentili, avocați dello Stato;
- pentru guvernul german, de T. Henze și de D. Klebs, în calitate de agenți;
- pentru guvernul polonez, de B. Majczyna, în calitate de agent;
- pentru Comisia Europeană, de V. Di Bucci, de R. Troosters și de T. Scharf, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 12 septembrie 2017,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 50 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”), citit în lumina articolului 4 din Protocolul nr. 7 la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Garlsson Real Estate SA, în lichidare, domnul Stefano Ricucci și Magiste International SA, pe de o parte, și Commissione Nazionale per le Società e la Borsa (Comisia Națională pentru Societăți și Bursă, Italia) (denumită în continuare „Consob”), pe de altă parte, în legătură cu legalitatea unei sancțiuni administrative pecuniare care le-a fost aplicată ca urmare a unor încălcări ale legislației privind manipulările pieței.

Cadrul juridic

CEDO

- 3 Articolul 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO, intitulat „Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori”, prevede:

„1. Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de către jurisdicțiile aceluiași stat pentru săvârșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă conform legii și procedurii penale ale acestui stat.

2. Dispozițiile paragrafului precedent nu împiedică redeschiderea procesului, conform legii și procedurii penale a statului respectiv, dacă fapte noi sau recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.

3. Nicio derogare de la prezentul articol nu este îngăduită în temeiul articolului 15 din Convenție.”

Dreptul Uniunii

- 4 În conformitate cu articolul 5 din Directiva 2003/6/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 28 ianuarie 2003 privind utilizările abuzive ale informațiilor confidențiale și manipulările pieței (abuzul de piață) (JO 2003, L 96, p. 16, Ediție specială, 06/vol. 5, p. 210), statele membre interzic oricărei persoane să se implice în manipulări ale pieței. Comportamentele care constituie manipulări ale pieței sunt prevăzute la articolul 1 punctul (2) din directiva menționată.
- 5 Potrivit articolului 14 alineatul (1) din această directivă:

„Fără a aduce atingere dreptului lor de a impune sancțiuni penale, statele membre se asigură că, în conformitate cu legislația internă, se pot lua măsuri administrative corespunzătoare sau că pot fi aplicate sancțiuni administrative persoanelor responsabile de încălcarea dispozițiilor adoptate pentru aplicarea prezentei directive. Statele membre garantează că măsurile în cauză sunt efective, proporționale și cu efect de descurajare.”

Dreptul italian

- 6 Articolul 185 din decreto legislativo n. 58 – Testo unico delle disposizioni in materia di intermediazione finanziaria, ai sensi degli articoli 8 e 21 della legge 6 febbraio 1996, n. 52 (Decretul legislativ nr. 58 – Textul unic al dispozițiilor privind intermedierea financiară, în sensul articolelor 8 și 21 din Legea nr. 52 din 6 februarie 1996) din 24 februarie 1998 (supliment ordinar la GURI nr. 71 din 26 martie 1998), astfel cum a fost modificat prin legge n. 62 – Disposizioni per l'adempimento di obblighi derivanti dall'appartenenza dell'Italia alle Comunità europee. Legge comunitaria 2004 (Legea nr. 62 – Dispoziții în vederea executării obligațiilor care rezultă din apartenența Italiei la Comunitățile Europene. Legea comunitară 2004) din 18 aprilie 2005 (supliment ordinar la GURI nr. 76 din 27 aprilie 2005) (denumit în continuare „TUF”), intitulat „Manipulările pieței”, prevede:

„1. Se pedepsește cu închisoarea de la un an la șase ani și cu amendă de la 20 000 de euro la 5 000 000 de euro fapta oricărei persoane de a difuza informații false sau de a efectua tranzacții simulate sau alte procedee de inducere în eroare susceptibile în mod concret să provoace o modificare sensibilă a prețului unor instrumente financiare.

2. În cazul în care, ținând seama de gravitatea faptei, de circumstanțele personale ale autorului infracțiunii sau de importanța produsului sau a beneficiului obținut, amenda este insuficientă, chiar dacă s-a aplicat maximul acesteia, instanța o poate spori până la triplul valorii sale sau până la o sumă egală cu de zece ori valoarea produsului sau a beneficiului obținut în urma infracțiunii.”

- 7 Articolul 187 ter din TUF, intitulat „Manipulările pieței”, are următorul cuprins:

„1. Fără a aduce atingere sancțiunilor penale aplicabile în cazul în care fapta constituie infracțiune, se pedepsește cu o sancțiune administrativă pecuniară de la 20 000 de euro la 5 000 000 de euro fapta oricărei persoane de a difuza prin mijloacele de informare, inclusiv prin internet sau prin orice alt mijloc, informații, zvonuri sau știri false ori înșelătoare care oferă sau sunt susceptibile să ofere indicații false sau înșelătoare despre instrumentele financiare.

[...]

3. Fără a aduce atingere sancțiunilor penale în cazul în care fapta constituie infracțiune, se pedepsește cu sancțiunea administrativă pecuniară prevăzută la alineatul 1 fapta oricărei persoane care efectuează:

[...]

- c) tranzacții sau ordine de tranzacționare prin recurgerea la procedee de inducere în eroare sau la orice altă formă de înșelăciune sau stratagemă;

[...]

5. Atunci când, ținând seama de circumstanțele personale ale autorului sau de importanța produsului sau a beneficiului obținut ori de efectele produse pe piață, sancțiunile administrative pecuniare prevăzute la alineatele precedente nu sunt adecvate, nici chiar dacă se aplică maximul acestora, se sporesc până la triplul valorii lor sau până la o sumă egală cu de zece ori valoarea produsului sau a beneficiului obținut în urma faptei ilicite.

[...]”

- 8 Articolul 187 decies din TUF, intitulat „Raporturile cu autoritățile judiciare”, prevede:

„1. În cazul în care are cunoștință de săvârșirea uneia dintre infracțiunile prevăzute în capitolul II, Ministerul Public informează de îndată președintele [Consob].

2. Președintele [Consob] transmite Ministerului Public, prin raport motivat, documentația primită în exercitarea activității de control în cazul în care sunt identificate elemente care permit să se prezume existența unei infracțiuni. Transmiterea actelor către Ministerul Public are loc cel târziu la încheierea activității de constatare a încălcărilor dispozițiilor prevăzute în capitolul III din prezentul titlu.

3. [Consob] cooperează cu autoritatea judiciară, inclusiv prin intermediul schimbului de informații, cu scopul de a facilita constatarea încălcărilor menționate în prezentul titlu, inclusiv în cazul în care aceste încălcări nu constituie o infracțiune. [...]”

- 9 Articolul 187 duodecies alineatul 1 din TUF, intitulat „Relațiile dintre procedura penală și procedurile administrativă și de opoziție”, prevede:

„Procedura administrativă de constatare și procedura de opoziție [...] nu pot fi suspendate pentru motivul că este pendinte procedura penală având ca obiect aceleași fapte sau fapte de a căror constatare depinde soluția respectivă.”

- 10 În conformitate cu articolul 187 terdecies din TUF, intitulat „Executarea pedepselor pecuniare și a sancțiunilor pecuniare în procesul penal”:

„Atunci când pentru aceeași faptă a fost aplicată împotriva făptuitorului sau a persoanei juridice o sancțiune administrativă pecuniară [...] achitarea pedepsei pecuniare și a sancțiunii pecuniare aferente infracțiunii este limitată la partea care excedează cuantumului perceput de autoritatea administrativă.”

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 11 Prin decizia din 9 septembrie 2007, Consob a aplicat domnului Ricucci, precum și societăților Magiste International și Garlsson Real Estate o sancțiune pecuniară administrativă în cuantum de 10,2 milioane de euro, la plata căreia i-a obligat în solidar pe cei menționați.
- 12 Potrivit acestei decizii, domnul Ricucci, în perioada în discuție în litigiul principal, a săvârșit fapte de manipulare care urmăreau să atragă atenția asupra titlurilor RCS MediaGroup SpA și, pe această cale, să susțină cotațiile acestor titluri în scopuri personale. Consob a considerat că aceste conduite au avut drept consecință o evoluție anormală a titlurilor menționate și că, prin urmare, acestea întruneau elementele constitutive ale unor manipulări ale pieței în sensul articolului 187 ter alineatul 3 litera c) din TUF.

- 13 Sancțiunea administrativă pecuniară în discuție în litigiul principal a fost contestată de domnul Ricucci și de societățile Magiste International și Garlsson Real Estate la Corte d'appello di Roma (Curtea de Apel din Roma, Italia). Prin hotărârea din 2 ianuarie 2009, această instanță a admis în parte acțiunea, reducând cuantumul sancțiunii administrative pecuniare menționate la 5 milioane de euro. Toate părțile din litigiul principal au declarat recurs împotriva hotărârii respective la Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație, Italia).
- 14 Conduitele descrise la punctul 12 din prezenta hotărâre au determinat de asemenea începerea urmăririi penale împotriva domnului Ricucci, care a condus la condamnarea acestuia printr-o hotărâre a Tribunale di Roma (Tribunalul din Roma, Italia) din 10 decembrie 2008, prin care s-a admis acordul de recunoaștere a vinovăției, la o pedeapsă de patru ani și șase luni închisoare în temeiul articolului 185 din TUF. Această pedeapsă a fost redusă ulterior la trei ani, apoi stinsă prin amnistie. Hotărârea menționată a rămas definitivă.
- 15 În acest context, instanța de trimitere arată că, în ordinea juridică italiană, principiul *ne bis in idem* nu se aplică raporturilor dintre sancțiunile penale și sancțiunile administrative.
- 16 Această instanță are totuși îndoieli, după hotărârea pronunțată de Tribunale di Roma (Tribunalul din Roma) din 10 decembrie 2008, cu privire la compatibilitatea procedurii privind o sancțiune administrativă pecuniară în discuție în litigiul principal cu articolul 50 din cartă, interpretat în lumina articolului 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO.
- 17 În acest sens, potrivit instanței menționate, în pofida faptului că această hotărâre este asimilată, în ordinea juridică italiană, unei hotărâri penale de condamnare, sancțiunea administrativă pecuniară în discuție în litigiul principal aplicată în temeiul articolului 187 ter din TUF este de natură penală în sensul articolului 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO, astfel cum este interpretat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Hotărârea din 4 martie 2014, Grande Stevens și alții împotriva Italiei (CE:ECHR:2014:0304JUD001864010). Instanța de trimitere arată că conduitele reproșate domnului Ricucci în cadrul acestei proceduri administrative sunt aceleași cu cele pe baza cărora i-a fost aplicată sancțiunea penală.
- 18 Întrucât a considerat că aplicarea articolului 187 ter din TUF în cadrul litigiului principal ridică probleme privind constituționalitatea acestei dispoziții, instanța de trimitere a sesizat Corte costituzionale (Curtea Constituțională, Italia).
- 19 Prin hotărârea din 12 mai 2016, Corte costituzionale (Curtea Constituțională) a declarat inadmisibilă întrebarea privind constituționalitatea pentru motivul că instanța de trimitere nu a clarificat, în prealabil, raportul dintre principiul *ne bis in idem* consacrat la articolul 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO, astfel cum a fost interpretat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, și același principiu astfel cum este aplicat în contextul abuzului de piață în temeiul dreptului Uniunii. În plus, s-ar ridica întrebarea dacă principiul *ne bis in idem*, astfel cum este garantat de dreptul Uniunii, este direct aplicabil în sistemul intern al unui stat membru.
- 20 În aceste condiții, Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:
- „1) Prevederile articolului 50 din [cartă], interpretate în lumina articolului 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO, a jurisprudenței în această materie a Curții Europene a Drepturilor Omului și a reglementării naționale, se opun posibilității de a iniția o procedură administrativă având ca obiect o faptă (conduită ilicită de manipulare a pieței) pentru care aceeași persoană a fost condamnată penal printr-o hotărâre irevocabilă?

- 2) Instanța națională poate aplica direct principiile dreptului Uniunii în legătură cu principiul *ne bis in idem*, în temeiul articolului 50 din [cartă], interpretat în lumina articolului 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO, a jurisprudenței în această materie a Curții Europene a Drepturilor Omului și a reglementării naționale?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima întrebare

- 21 Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 50 din cartă, citit în lumina articolului 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO, trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care permite continuarea unei proceduri privind o sancțiune administrativă pecuniară împotriva unei persoane ca urmare a unor conduite ilicite care întrunesc elementele constitutive ale unor manipulări ale pieței pentru care a fost pronunțată deja împotriva acesteia o condamnare penală definitivă.
- 22 Cu titlu introductiv, trebuie amintit că, în temeiul articolului 14 alineatul (1) din Directiva 2003/6 coroborat cu articolul 5 din aceasta, statele membre impun, fără a aduce atingere dreptului lor de a aplica sancțiuni penale, măsuri sau sancțiuni administrative efective, proporționale și cu efect de descurajare împotriva persoanelor răspunzătoare de manipulări ale pieței.
- 23 Potrivit precizărilor cuprinse în decizia de trimitere, articolul 187 ter din TUF a fost adoptat în scopul transpunerii acestor dispoziții ale Directivei 2003/6 în dreptul italian. Astfel, procedura administrativă în discuție în litigiul principal și sancțiunea administrativă pecuniară prevăzută la acest articol 187 ter aplicată domnului Ricucci constituie o punere în aplicare a dreptului Uniunii în sensul articolului 51 alineatul (1) din cartă. Prin urmare, acestea trebuie printre altele să respecte dreptul fundamental de a nu fi judecat sau condamnat de două ori pentru aceeași infracțiune, garantat la articolul 50 din aceasta.
- 24 În plus, deși, astfel cum confirmă articolul 6 alineatul (3) TUE, drepturile fundamentale recunoscute de CEDO constituie principii generale ale dreptului Uniunii și deși articolul 52 alineatul (3) din cartă prevede că drepturile conținute în aceasta, corespunzătoare drepturilor garantate de CEDO, au același înțeles și aceeași întindere ca și cele pe care le conferă convenția amintită, aceasta din urmă nu constituie, atât timp cât Uniunea Europeană nu a aderat la ea, un instrument juridic integrat formal în ordinea juridică a Uniunii (Hotărârea din 26 februarie 2013, Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punctul 44, precum și Hotărârea din 15 februarie 2016, N., C-601/15 PPU, EU:C:2016:84, punctul 45 și jurisprudența citată).
- 25 Potrivit explicațiilor cu privire la articolul 52 din cartă, alineatul (3) al acestui articol este destinat să asigure coerența necesară între cartă și CEDO, „fără a aduce atingere autonomiei dreptului Uniunii și Curții de Justiție a Uniunii Europene” (Hotărârea din 15 februarie 2016, N., C-601/15 PPU, EU:C:2016:84, punctul 47, și Hotărârea din 14 septembrie 2017, K., C-18/16, EU:C:2017:680, punctul 50, precum și jurisprudența citată).
- 26 Prin urmare, examinarea întrebării adresate trebuie să se realizeze din perspectiva drepturilor fundamentale garantate de cartă și în special a articolului 50 din aceasta (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 aprilie 2017, Orsi și Baldetti, C-217/15 și C-350/15, EU:C:2017:264, punctul 15, precum și jurisprudența citată).
- 27 Articolul 50 din cartă prevede că „[n]imeni nu poate fi judecat sau condamnat pentru o infracțiune pentru care a fost deja achitat sau condamnat în cadrul Uniunii, prin hotărâre judecătorească definitivă, în conformitate cu legea”. Astfel, principiul *ne bis in idem* interzice cumulul atât de procese

penale, cât și de sancțiuni care prezintă o natură penală în sensul acestui articol pentru aceleași fapte și împotriva aceleiași persoane (a se vedea în acest sens Hotărârea din 26 februarie 2013, Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punctul 34).

Cu privire la natura penală a procedurilor și a sancțiunilor

- 28 În ceea ce privește aprecierea naturii penale a procedurilor și a unor sancțiuni precum cele în discuție în litigiul principal, trebuie amintit că, potrivit jurisprudenței Curții, sunt pertinente trei criterii. Primul este calificarea juridică a faptei ilicite în dreptul intern, al doilea, natura însăși a faptei ilicite, iar al treilea, gradul de severitate a sancțiunii pe care persoana în cauză riscă să o suporte (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 iunie 2012, Bonda, C-489/10, EU:C:2012:319, punctul 37, și Hotărârea din 26 februarie 2013, Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punctul 35).
- 29 Deși este de competența instanței de trimitere să aprecieze, în lumina acestor criterii, dacă procedurile și sancțiunile penale și administrative în discuție în litigiul principal prezintă o natură penală în sensul articolului 50 din cartă, Curtea, pronunțându-se asupra unei trimeri preliminare, poate totuși oferi precizări destinate să orienteze instanța națională în interpretarea pe care aceasta o va efectua (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 iunie 2014, Mahdi, C-146/14 PPU, EU:C:2014:1320, punctul 79 și jurisprudența citată).
- 30 În speță, trebuie să se precizeze de la bun început că, în considerarea criteriilor amintite la punctul 28 din prezenta hotărâre, calificarea penală a procedurilor penale și a pedepsei închisorii, menționate la punctul 14 din prezenta hotărâre, cărora le-a fost supus domnul Ricucci, nu este contestată. În schimb, se pune problema dacă sancțiunea administrativă pecuniară și procedura administrativă în discuție în litigiul principal sunt sau nu sunt de natură penală, în sensul articolului 50 din cartă.
- 31 În această privință, în ceea ce privește primul criteriu amintit la punctul 28 din prezenta hotărâre, reiese din dosarul de care dispune Curtea că dreptul național califică procedura care a condus la aplicarea acestei din urmă sancțiuni drept procedură administrativă.
- 32 Totuși, aplicarea articolului 50 din cartă nu se limitează numai la procedurile și la sancțiunile care sunt calificate drept „penale” de dreptul național, ci se extinde – independent de o astfel de calificare – la procedurile și la sancțiunile care trebuie considerate ca având o natură penală în temeiul celorlalte două criterii prevăzute la punctul 28 de mai sus.
- 33 În ceea ce privește cel de al doilea criteriu, referitor la natura însăși a faptei ilicite, acesta presupune să se verifice dacă sancțiunea în discuție urmărește în special o finalitate represivă (a se vedea Hotărârea din 5 iunie 2012, Bonda, C-489/10, EU:C:2012:319, punctul 39). Rezultă de aici că o sancțiune care are o finalitate represivă prezintă o natură penală în sensul articolului 50 din cartă și că simpla împrejurare că aceasta urmărește și o finalitate preventivă nu este de natură să îi înlăture calificarea de sancțiune penală. Astfel, după cum a arătat avocatul general la punctul 64 din concluzii, este în însăși natura sancțiunilor penale ca acestea să aibă ca obiect atât reprimarea, cât și prevenirea comportamentelor ilicite. În schimb, o măsură care se limitează la a repara prejudiciul cauzat prin fapta ilicită vizată nu prezintă o natură penală.
- 34 În speță, articolul 187 ter din TUF prevede că fapta oricărei persoane care a săvârșit manipulări ale pieței se pedepsește cu o sancțiune administrativă pecuniară de la 20 000 de euro la 5 000 000 de euro, această sancțiune putând fi sporită, în anumite împrejurări, astfel cum reiese din cuprinsul alineatului 5 al acestui articol, cu până la triplul valorii sale sau până la o sumă egală cu de zece ori valoarea produsului sau a beneficiului obținut în urma faptei ilicite. În plus, guvernul italian a precizat, în observațiile sale prezentate Curții, că aplicarea acestei sancțiuni implică întotdeauna confiscarea produsului sau a beneficiului obținut prin fapta ilicită și a bunurilor utilizate pentru săvârșirea

acesteia. Rezultă astfel că sancțiunea menționată nu are numai scopul de a repara prejudiciul cauzat prin fapta ilicită, ci urmărește și o finalitate represivă – ceea ce corespunde, de altfel, aprecierii instanței de trimitere – și prezintă, prin urmare, o natură penală.

- 35 În ceea ce privește al treilea criteriu, trebuie să se arate că o sancțiune administrativă pecuniară care poate să atingă un quantum de până la zece ori mai mare decât valoarea produsului sau a beneficiului obținut prin manipulările pieței prezintă un grad de severitate ridicat care este susceptibil să întărească analiza potrivit căreia această sancțiune este de natură penală în sensul articolului 50 din cartă, aspect a cărui verificare este totuși de competența instanței de trimitere.

Cu privire la existența aceleiași infracțiuni

- 36 Rezultă din însăși formularea articolului 50 din cartă că acesta interzice judecarea sau condamnarea aceleiași persoane mai mult de o singură dată pentru aceeași infracțiune (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 aprilie 2017, Orsi și Baldetti, C-217/15 și C-350/15, EU:C:2017:264, punctul 18). Astfel cum arată instanța de trimitere în cererea sa de decizie preliminară, diferitele proceduri și sancțiuni de natură penală în discuție în litigiul principal vizează aceeași persoană, și anume domnul Ricucci.
- 37 Potrivit jurisprudenței Curții, criteriul pertinent pentru aprecierea existenței aceleiași infracțiuni este cel al identității faptelor materiale, interpretat drept existența unui ansamblu de circumstanțe concrete indisolubil legate între ele care au condus la achitarea sau la condamnarea definitivă a persoanei vizate (a se vedea prin analogie Hotărârea din 18 iulie 2007, Kraaijenbrink, C-367/05, EU:C:2007:444, punctul 26 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 16 noiembrie 2010, Mantello, C-261/09, EU:C:2010:683, punctele 39 și 40). Astfel, articolul 50 din cartă interzice aplicarea, pentru fapte identice, a mai multe sancțiuni de natură penală la capătul diferitor proceduri desfășurate în aceste scopuri.
- 38 În plus, calificarea juridică, în dreptul național, a faptelor și interesul juridic protejat nu sunt relevante în scopul constatării existenței aceleiași infracțiuni, în măsura în care întinderea protecției conferite la articolul 50 din cartă nu poate varia de la un stat membru la altul.
- 39 În speță, instanța de trimitere arată că aceleași conduite, constând în manipulări care urmăreau să atragă atenția publicului asupra titlurilor RCS MediaGroup, au fost reproșate domnului Ricucci atât în procedura penală care a condus la condamnarea sa penală definitivă, cât și în procedura privind sancțiunea administrativă pecuniară de natură penală în discuție în litigiul principal.
- 40 Deși, astfel cum susține Consob în observațiile sale scrise, aplicarea unei sancțiuni penale la capătul unei proceduri penale, precum cea în discuție în litigiul principal, necesită, spre deosebire de sancțiunea administrativă pecuniară de natură penală menționată, un element subiectiv, trebuie să se arate că împrejurarea potrivit căreia aplicarea sancțiunii penale respective depinde de un element constitutiv suplimentar în raport cu sancțiunea administrativă pecuniară de natură penală nu este, în sine, de natură să repună în discuție identitatea faptelor materiale vizate. Sub rezerva verificării de către instanța de trimitere, sancțiunea administrativă pecuniară de natură penală și procedura penală în discuție în litigiul principal par astfel să aibă ca obiect aceeași infracțiune.
- 41 În aceste condiții, rezultă că reglementarea națională în discuție în litigiul principal permite continuarea unei proceduri privind o sancțiune administrativă pecuniară de natură penală în sensul articolului 50 din cartă împotriva unei persoane, precum domnul Ricucci, ca urmare a unor conduite ilicite care întrunesc elementele constitutive ale unor manipulări ale pieței pentru care a fost deja pronunțată o condamnare penală definitivă împotriva sa. Or, un astfel de cumul de proceduri și de sancțiuni constituie o restrângere a dreptului garantat la acest articol 50.

Cu privire la justificarea restrângerii dreptului garantat la articolul 50 din cartă

- 42 Trebuie amintit că, în Hotărârea din 27 mai 2014, Spasic (C-129/14 PPU, EU:C:2014:586, punctele 55 și 56), Curtea a statuat că o restrângere a principiului *ne bis in idem* garantat la articolul 50 din cartă poate fi justificată în temeiul articolului 52 alineatul (1) din aceasta.
- 43 Conform articolului 52 alineatul (1) prima teză din cartă, orice restrângere a exercițiului drepturilor și libertăților recunoscute de aceasta trebuie să fie prevăzută de lege și să respecte substanța acestor drepturi și libertăți. Potrivit celei de a doua teze a alineatului menționat, prin respectarea principiului proporționalității, pot fi impuse restrângeri ale drepturilor și libertăților menționate numai în cazul în care acestea sunt necesare și numai dacă răspund efectiv obiectivelor de interes general recunoscute de Uniune sau necesității protejării drepturilor și libertăților celorlalți.
- 44 În speță, este cert că posibilitatea cumulării procedurilor și a sancțiunilor penale, precum și a procedurilor și a sancțiunilor administrative de natură penală este prevăzută de lege.
- 45 În plus, o reglementare națională precum cea în discuție în litigiul principal respectă substanța articolului 50 din cartă, întrucât permite un asemenea cumul de proceduri și de sancțiuni numai în condiții limitativ stabilite, asigurând astfel că dreptul garantat la acest articol 50 nu este repus în discuție ca atare.
- 46 În ceea ce privește aspectul dacă restrângerea principiului *ne bis in idem* care rezultă dintr-o reglementare națională precum cea în discuție în litigiul principal răspunde unui obiectiv de interes general, reiese din dosarul de care dispune Curtea că această reglementare urmărește să protejeze integritatea piețelor financiare ale Uniunii și încrederea publică în instrumentele financiare. Având în vedere importanța pe care jurisprudența Curții o acordă, în scopul realizării acestui obiectiv, combaterii încălcărilor privind interdicția de manipulare a pieței (a se vedea în acest sens Hotărârea din 23 decembrie 2009, Spector Photo Group și Van Raemdonck, C-45/08, EU:C:2009:806, punctele 37 și 42), un cumul de proceduri și de sancțiuni de natură penală poate să se justifice atunci când aceste proceduri și aceste sancțiuni vizează, în vederea realizării unui asemenea obiectiv, scopuri complementare având ca obiect, eventual, aspecte diferite ale aceluiași comportament infracțional vizat, aspect a cărui verificare este de competența instanței de trimitere.
- 47 În această privință, în materie de infracțiuni legate de manipulările pieței, pare legitim ca un stat membru să asigure, pe de o parte, descurajarea și reprimarea oricărei încălcări, indiferent dacă este sau nu este intenționată, a interdicției privind manipulările pieței prin aplicarea unor sancțiuni administrative stabilite, dacă este cazul, în mod forfetar și, pe de altă parte, descurajarea și reprimarea unor încălcări grave ale unei astfel de interdicții, care sunt deosebit de nefaste pentru societate și care justifică adoptarea unor sancțiuni penale mai severe.
- 48 În ceea ce privește respectarea principiului proporționalității, acesta impune ca cumulul de proceduri și de sancțiuni prevăzut de o reglementare națională, precum cea în discuție în litigiul principal, să nu depășească limitele a ceea ce este adecvat și necesar pentru realizarea obiectivelor legitime urmărite de această reglementare, fiind clar că, atunci când este posibilă alegerea între mai multe măsuri adecvate, trebuie să se recurgă la cea mai puțin constrângătoare și că inconveniente cauzate nu trebuie să fie disproporționate în raport cu scopurile vizate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 25 februarie 2010, Müller Fleisch, C-562/08, EU:C:2010:93, punctul 43, Hotărârea din 9 martie 2010, ERG și alții, C-379/08 și C-380/08, EU:C:2010:127, punctul 86, precum și Hotărârea din 19 octombrie 2016, EL-EM-2001, C-501/14, EU:C:2016:777, punctele 37 și 39, precum și jurisprudența citată).
- 49 În această privință, trebuie amintit că, în temeiul articolului 14 alineatul (1) din Directiva 2003/6 coroborat cu articolul 5 din aceasta, statele membre dispun de o libertate de alegere a sancțiunilor aplicabile împotriva persoanelor răspunzătoare de manipulări ale pieței (a se vedea în acest sens Hotărârea din 23 decembrie 2009, Spector Photo Group și Van Raemdonck, C-45/08, EU:C:2009:806,

punctele 71 și 72). În lipsa unei armonizări a dreptului Uniunii în materie, statele membre sunt astfel îndrituite să prevadă atât un sistem în care încălcările interdicției privind manipulările pieței pot face obiectul unor proceduri și al unor sancțiuni doar o singură dată, cât și un sistem care permite un cumul de proceduri și de sancțiuni. În aceste condiții, proporționalitatea unei reglementări naționale, precum cea în discuție în litigiul principal, nu poate fi pusă în discuție de simplul fapt că statul membru în cauză a ales să prevadă posibilitatea unui astfel de cumul decât cu riscul de a priva acest stat membru de această libertate de alegere.

- 50 Acestea fiind precizate, trebuie să se arate că o reglementare națională, precum cea în discuție în litigiul principal, care prevede o astfel de posibilitate de cumul este aptă să realizeze obiectivul vizat la punctul 46 din prezenta hotărâre.
- 51 În ceea ce privește caracterul său strict necesar, o reglementare națională precum cea în discuție în litigiul principal trebuie, mai întâi, să prevadă norme clare și precise care să permită justițiabilului să prevadă care acte și omisiuni sunt susceptibile să facă obiectul unui astfel de cumul de proceduri și de sancțiuni.
- 52 În speță, așa cum rezultă din elementele care figurează în dosarul aflat la dispoziția Curții, reglementarea națională în discuție în litigiul principal, în special articolul 187 ter din TUF, prevede condițiile în care difuzarea de informații false și efectuarea unor operațiuni simulate, susceptibile să ofere indicații false sau înșelătoare despre instrumente financiare, pot conduce la aplicarea unei sancțiuni administrative pecuniare de natură penală. În conformitate cu acest articol 187 ter și în condițiile prevăzute la articolul 185 din TUF, asemenea conduite pot, atunci când sunt efectiv susceptibile să provoace o modificare semnificativă a valorii instrumentelor financiare, să facă și obiectul unei pedepse cu închisoarea și al unei amenzi penale.
- 53 Rezultă astfel, sub rezerva verificării de către instanța de trimitere, că reglementarea națională în discuție în litigiul principal prevede, în mod clar și precis, în ce împrejurări manipulările pieței pot să facă obiectul unui cumul de proceduri și de sancțiuni de natură penală.
- 54 În continuare, o reglementare națională precum cea în discuție în litigiul principal trebuie să asigure că sarcinile care decurg, pentru persoanele în cauză, dintr-un astfel de cumul sunt limitate la ceea ce este strict necesar pentru a realiza obiectivul vizat la punctul 46 din prezenta hotărâre.
- 55 În ceea ce privește, pe de o parte, cumulul unor proceduri de natură penală care, așa cum reiese din elementele care figurează în dosar, se desfășoară în mod independent, cerința amintită la punctul precedent implică existența unor norme care să asigure o coordonare vizând reducerea la strictul necesar a sarcinii suplimentare pe care o presupune un astfel de cumul pentru persoanele în cauză.
- 56 Pe de altă parte, cumulul de sancțiuni de natură penală trebuie însoțit de norme care să permită să se garanteze că severitatea ansamblului sancțiunilor impuse corespunde gravității infracțiunii vizate, întrucât o asemenea cerință decurge nu numai din articolul 52 alineatul (1) din cartă, ci și din principiul proporționalității pedepselor prevăzut la articolul 49 alineatul (3) din aceasta. Aceste norme trebuie să prevadă obligația autorităților competente, în cazul aplicării unei a doua sancțiuni, de a se asigura că severitatea ansamblului sancțiunilor impuse nu excedează gravității încălcării constatate.
- 57 În speță, în mod cert, obligația de cooperare și de coordonare între Ministerul Public și Consob prevăzută la articolul 187 decies din TUF este susceptibilă să reducă sarcina care rezultă, pentru persoana vizată, din cumulul unei proceduri privind o sancțiune administrativă pecuniară de natură penală cu o procedură penală ca urmare a unor conduite ilicite care întrunesc elementele constitutive ale unor manipulări ale pieței. Totuși, trebuie să se sublinieze că, în cazul în care s-a pronunțat o condamnare penală în temeiul articolului 185 din TUF la capătul unei proceduri penale, continuarea procedurii privind o sancțiune administrativă pecuniară de natură penală depășește ceea ce este strict

necesar pentru realizarea obiectivului menționat la punctul 46 din prezenta hotărâre, în măsura în care această condamnare penală este de natură să reprime infracțiunea săvârșită în mod efectiv, proporțional și disuasiv.

- 58 În această privință, din elementele care figurează în dosarul aflat la dispoziția Curții și care sunt rezumate la punctul 52 din prezenta hotărâre reiese că manipulările pieței susceptibile să facă obiectul unei condamnări penale în temeiul articolului 185 din TUF trebuie să prezinte o anumită gravitate și că pedepsele susceptibile să fie aplicate în temeiul acestei dispoziții includ o pedeapsă cu închisoarea, precum și o amendă penală în limite care corespund celor prevăzute pentru sancțiunea administrativă pecuniară de natură penală vizată la articolul 187 ter din TUF.
- 59 În aceste condiții, rezultă că faptul de a continua o procedură privind o sancțiune administrativă pecuniară de natură penală în temeiul acestui articol 187 ter ar depăși ceea ce este strict necesar pentru realizarea obiectivului vizat la punctul 46 din prezenta hotărâre, în măsura în care condamnarea penală pronunțată definitiv ar fi, ținând seama de prejudiciul cauzat societății prin infracțiunea săvârșită, de natură să reprime această infracțiune în mod efectiv, proporțional și disuasiv, aspect a cărui verificare este de competența instanței de trimitere.
- 60 Trebuie să se adauge, în ceea ce privește cumulul de sancțiuni autorizat de reglementarea în discuție în litigiul principal, că aceasta pare să se limiteze să prevadă la articolul 187 terdecies din TUF că, în cazul în care, pentru aceleași fapte, au fost aplicate o amendă penală și o sancțiune administrativă pecuniară de natură penală, achitarea celei dintâi este limitată la partea care excedează quantumului celei de a doua. Or, în măsura în care acest articol 187 terdecies pare să vizeze numai cumulul unor pedepse pecuniare, iar nu cumulul unei sancțiuni administrative pecuniare de natură penală cu o pedeapsă cu închisoarea, rezultă că articolul menționat nu garantează că severitatea ansamblului sancțiunilor aplicate se limitează la ceea ce este strict necesar în raport cu gravitatea infracțiunii vizate.
- 61 Prin urmare, rezultă că o reglementare națională, precum cea în discuție în litigiul principal, care autorizează, după o condamnare penală rămasă definitivă, în condițiile identificate la punctul anterior, continuarea unei proceduri privind o sancțiune administrativă pecuniară de natură penală depășește ceea ce este strict necesar pentru realizarea obiectivului vizat la punctul 46 din prezenta hotărâre, aspect a cărui verificare este totuși de competența instanței de trimitere.
- 62 Această concluzie nu este repusă în discuție de împrejurarea că pedeapsa definitivă pronunțată în aplicarea articolului 185 din TUF poate, eventual, să fie stinsă ulterior prin efectul unei amnistii, după cum pare să se fi prezentat situația în cauza principală. Astfel, decurge din articolul 50 din cartă că de protecția conferită de principiul *ne bis in idem* trebuie să beneficieze persoanele care au fost deja achitate sau condamnate printr-o hotărâre penală definitivă, inclusiv, în consecință, persoanele cărora li s-a aplicat, printr-o astfel de hotărâre, o sancțiune penală care a fost stinsă ulterior prin efectul unei amnistii. Prin urmare, o asemenea împrejurare este lipsită de relevanță pentru a aprecia caracterul strict necesar al unei reglementări naționale precum cea în discuție în litigiul principal.
- 63 Având în vedere ansamblul considerațiilor ce precedă, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că articolul 50 din cartă trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care permite continuarea unei proceduri privind o sancțiune administrativă pecuniară de natură penală contra unei persoane ca urmare a unor conduite ilicite care întrunesc elementele constitutive ale unor manipulări ale pieței pentru care a fost deja pronunțată o condamnare penală definitivă împotriva sa, în măsura în care această condamnare este, ținând seama de prejudiciul cauzat societății prin infracțiunea săvârșită, de natură să reprime această infracțiune în mod efectiv, proporțional și disuasiv.

Cu privire la a doua întrebare

- 64 Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă principiul *ne bis in idem* garantat la articolul 50 din cartă conferă particularilor un drept direct aplicabil în cadrul unui litigiu precum cel principal.
- 65 În conformitate cu o jurisprudență constantă, dispozițiile dreptului primar care impun obligații precise și necondiționate, întrucât nu necesită, pentru punerea lor în aplicare, nicio intervenție ulterioară a autorităților Uniunii sau a autorităților naționale, generează în mod direct drepturi în privința justițiabililor (a se vedea în acest sens Hotărârea din 1 iulie 1969, Brachfeld și Chougol Diamond, 2/69 și 3/69, EU:C:1969:30, punctele 22 și 23, precum și Hotărârea din 20 septembrie 2001, Banks, C-390/98, EU:C:2001:456, punctul 91).
- 66 Or, dreptul pe care articolul 50 menționat îl conferă particularilor nu este însoțit, potrivit însuși modului de redactare a acestuia, de nicio condiție și, prin urmare, este direct aplicabil în cadrul unui litigiu precum cel principal.
- 67 În această privință, trebuie amintit că Curtea a recunoscut deja efectul direct al articolului 50 din cartă afirmând, la punctul 45 din Hotărârea din 26 februarie 2013, Åkerberg Fransson (C-617/10, EU:C:2013:105), că, atunci când examinează compatibilitatea unor dispoziții de drept intern cu drepturile garantate de cartă, instanța națională care trebuie să aplice, în cadrul competenței sale, dispozițiile dreptului Uniunii are obligația de a asigura efectul deplin al acestor norme, înlăturând, dacă este necesar, din oficiu aplicarea oricărei dispoziții contrare a legislației naționale, chiar ulterioară, fără a fi necesar să solicite sau să aștepte înlăturarea prealabilă a acesteia pe cale legislativă sau prin orice alt procedeu constituțional.
- 68 Prin urmare, trebuie să se răspundă la a doua întrebare că principiul *ne bis in idem* garantat la articolul 50 din cartă conferă particularilor un drept direct aplicabil în cadrul unui litigiu precum cel principal.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 69 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

- 1) **Articolul 50 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care permite continuarea unei proceduri privind o sancțiune administrativă pecuniară de natură penală contra unei persoane ca urmare a unor conduite ilicite care întrunesc elementele constitutive ale unor manipulări ale pieței pentru care a fost deja pronunțată o condamnare penală definitivă împotriva sa, în măsura în care această condamnare este, ținând seama de prejudiciul cauzat societății prin infracțiunea săvârșită, de natură să reprime această infracțiune în mod efectiv, proporțional și disuasiv.**
- 2) **Principiul *ne bis in idem* garantat la articolul 50 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene conferă particularilor un drept direct aplicabil în cadrul unui litigiu precum cel principal.**

Semnături

